

Eliyaah — Lambarka Saddex iyo Tobnaad

Afar iyo afartan iyo lix

Jeff Pippenger

2023-10-19

Maqaalkii hore waxaannu Eliiyaah la waafajinaynay taariikhda 1798 ilaa 1844. Eliiyaah si astaan ah ayuu taariikhdaas u soo galaa markii William Miller loo kiciyey inuu ku dhawaaqo farriintii malaa'igta koowaad. Carmalkii Sarepta waxay matalaysaa kaniisad aammin ah oo ururinaysa laba qori, ama laba quruumood oo noqon lahaa hal quruun Oktoobar 22, 1844.

Oo waxaad ku tidhaahdaa, Rabbiga Sayidka ahu wuxuu leeyahay, Bal eega, reer binu Israa'iil waxaan ka soo dhex qaadi doonaa quruumaha ay u tageen, oo waxaan ka soo ururin doonaa dhinac kasta, oo waxaan keeni doonaa dalkoodii. Oo waxaan ka dhigi doonaa hal quruun dalka ku yaal buuraha Israa'iil dushooda; oo waxaa kulligood boqor u ahaan doona hal boqor; mar dambena ma ay ahaan doonaan laba quruumood, oo mar dambena looma kala qaybin doono laba boqortooyo innaba. Oo mar dambena isma ay nijaasayn doonaan sanamyadooda, iyo waxyaalhooda karaahiyada ah, iyo xadgudubyadooda toona; laakiinse waxaan ka samatabbixin doonaa meelihii ay degganaayeen oo dhan, oo ay ku dembaabeen, oo waan daahirin doonaa iyaga; oo sidaasay dadkayga u ahaan doonaan, anna Ilaahood baan u ahaan doonaa. Oo addoonkaygii Daa'uud ayaa boqor u ahaan doona; oo kulligood waxay lahaan doonaan hal adhijir; oo weliba waxay ku socon doonaan qaynuunnadayda, oo waxay xajisan doonaan amarradayda, oo way samayn doonaan. Oo waxay degganaan doonaan dalkii aan addoonkaygii Yacquub siiyey, oo ay awowayaashiin degganaayeen; oo way dhex degganaan doonaan, iyaga, iyo carruurtooda, iyo carruurta carruurtooda weligood; oo addoonkayga Daa'uudna amiir buu u ahaan doonaa weligiis. Oo weliba axdi nabadeed ayaan la dhigan doonaa iyaga; oo wuxuu iyaga u ahaan doonaa axdi weligiis jira; oo waan dejin doonaa, oo waan badin doonaa, oo meesheyda quduuska ah ayaan dhex dhigi doonaa weligeedba. Teendhadayduna way la jiri doontaa iyaga; haah, anna Ilaahood baan u ahaan doonaa, iyaguna dadkaygay ahaan doonaan. Oo quruumuhuna way ogaan doonaan in aniga Rabbigu aan Israa'iil quduus ka dhigo, marka meesheyda quduuska ahi ay dhex taal iyaga weligeedba. Yexesqeel 37:21–28.

Waxaa jira dhowr barako oo Ezekiel tilmaamayo in loo ballanqaaday labada ul, kuwaas oo ah laba quruumood oo noqda hal quruun. Waxaannu ku bilaabi doonnaa in aynu eegno afar ka mid ah barakooyinkaas oo Sister White ay ku calaamadaysay afar “imaansho,” kuwaas oo dhammaantood isku mar rumoobay, Oktoobar 22, 1844.

“Imaatinka Masiixa oo ah Wadaadkeenna Sare ee uu ku galayo meesha ugu quduusan, si nadiifinta meesha quduuska ah loo sameeyo, sida lagu muujiyey Daanyeel 8:14; imaanshaha Wiilka Aadanaha ee uu ugu imanayo Kan Da'weyn, sida lagu soo bandhigay Daanyeel 7:13; iyo imaanshaha Rabbiga ee macbudkiisa, sida uu Malakii u sii sheegay, dhammaantood waa sharraxaado ka hadlaya isla dhacdadaas; tanina sidoo kale waxaa lagu matalay imaanshaha arooska ee arooska, sida Masiixu ugu sharraxay masaalka tobanka bikradood ee Matayos 25.”

Khilaafkii Weynaa, 426.

“Imaanshaha” ugu horraysa ee Sister White tixraacayso waa imaanshaha wadaadka sare ee loogu talagalay “nadiifinta quduuska,” taas oo ay ahayd inay dhacdo dhammaadka laba kun iyo saddex boqol oo sannadood. Aayaddaasu waxay bixisaa jawaabta su’aasha ku jirta Daanyeel 8 iyo aayadda 13, taas oo weyddiinaysa, “Ilaa goormay ahaan doontaa riyadii ku saabsanayd qurbaanka joogtada ah, iyo xadgudubka baabba’a, in quduuska iyo ciidankaba cagaha lagu tunto?” Aayadda 14 waxay caddeynaysaa in nadiifinta quduusku bilaaban doonto dhammaadka laba kun iyo saddex boqol oo sannadood. Xisqii’eel wuxuu leeyahay in Ilaah “reer binu Israa’iil ka soo qaadi doono quruumaha dhexdooda meel kastoo ay tageen, oo uu dhinac kasta ka soo ururin doono, ... oo quruunta la soo ururiyeyna mar dambe isma nijaasayn doonaan,” maxaa yeelay Ilaah “wuu nadiifin doonaa; sidaas daraaddeed iyagu waxay ahaan doonaan dadkayga, anna waxaan ahaan doonaa Ilaahooda.”

Oktoobar 22, 1844, imaatinka labaad ee walaashii White ay tilmaantay, wuxuu ahaa rumoobiddii Daanyeel cutubka toddobaad, aayadda saddex iyo tobnaad, taas oo caddaynaysa in Wiilka Aadanahu u iman doono Kan Maalmaha Hore, si uu boqortooyo u helo. Yexesqeel wuxuu leeyahay in Ilaah “iyaga ka dhigi doono quruun keliya oo dalka ku dhex taal buuraha Israa’iil; oo boqor keliya ayaa kulligood boqor u ahaan doona.” Yexesqeel wuxuu Masiixa u matalaa boqor ahaan magaca “Daa’uud,” markuu leeyahay “addoonkayga Daa’uud ayaa boqor u ahaan doona.” Wuxuu kaloo caddaynayaa in Masiixu, isagoo ah Daa’uud, uu ahaan doono “adhijirkooda keliya” iyo in “addoonkiisa Daa’uud” uu sidoo kale “amiirkooda weligiis ahaan doono.” Boqor, sida qeexitaankiisu yahay, wuxuu u baahan yahay horyaalkiisa boqornimo oo boqor ahaan ah, wuxuuna u baahan yahay xukun uu ka taliyo iyo muwaadiniinta boqortooyadiisa. Haddii aanay jirin muwaadiniin, boqortooyo ma jiri lahayn.

Waxaan ku arkay riyooyinkii habeenka, oo bal eeg, mid u eg Wiilka Aadanaha ayaa la yimid daruuraha samada, oo wuxuu u yimid Kan Cimriga ah, oo isaga ayaa loo soo dhoweeyey hortiisa. Oo waxaa la siiyey talin, iyo ammaan, iyo boqortooyo, si dadyowga oo dhan, quruumaha, iyo afafka oo dhammu ay isaga ugu adeegaan; talintiisu waa talin weligeed ah oo aan dhammaan doonin, boqortooyadiisuna waa tan aan la baabbi’in doonin. Daanyeel 7:13, 14.

“Imaanshaha” saddexaad ee ay Sister White tilmaantay waxay ahayd markii Masiixu, isagoo ah “farriintii axdiga,” si kedis ah ugu yimid macbudkiisa si uu u nadiifiyo wiilashii Laawi. Yexesqeel wuxuu leeyahay Masiixu “wuu nadiifin doonaa iyaga; sidaasayna dadkayga u ahaan doonaan, anna Ilaahoodaan u ahaan doonaa,” iyo in “weliba” uu la dhigi doono “axdi nabadeed,” kaas oo “ahaan doona axdi weligiis ah.” Axdigaas waxaa la dhammaystiri lahaa marka Ilaah “dhigo” “meeshiisa quduuska ah dhexdooda,” iyo in “quruumaha aan Yuhuudda ahayn ay garan doonaan in aniga Rabbigu quduus ka dhigo Israa’iil, marka meeshayda quduuska ahi ay dhexdooda taal.”

Bal eega, waxaan soo diri doonaa rasuulkayga, oo isagu jidka ayuu hortayda ku sii diyaarin doonaa; oo Rabbiga aad doondoonaaysaan ayaa si kedis ah macbudkiisa u iman doona, kaas oo ah rasuulkii axdiga aad ku faraxdaan; bal eega, isagu wuu iman doonaa, ayaa Rabbiga ciidammadu leeyahay. Laakiinse bal yaa adkaysan kara maalinta imaatinkiisa? Oo bal yaa istaagi kara markuu muuqdo? Waayo, isagu waa sida dabka safeeyaha, iyo sida saabuunta

kuwa dharka caddeeya. Oo isagu wuxuu u fadhiisan doonaa sida safeeye iyo daahiriye lacagta; oo wiilashii Laawi wuu daahirin doonaa, oo wuxuu u safeeyn doonaa sida dahab iyo sida lacag, si ay Rabbiga ugu bixiyaan qurbaan xaqnimo ku jira. Markaasaa qurbaanii Yahuudah iyo Yerusaaalem Rabbiga u roonaan doonaa, sidii waagii hore, iyo sidii sannadihii hore. Malaakii 3:1–4.

Rasuulkii jidka u diyaariyey Masiixa, oo ah “rasuulka axdiga” taariikhda 1798 ilaa 1844, wuxuu ahaa Eliyaas, sida uu u metelayey William Miller. Markii Masiixu si kedis ah macbudkiisa u yimid, wuxuu wiilashii Laawi u daahiriye sida “dabka safeeyaha.”

“Imaatinka” kale ee rumoobay Oktoobar 22, 1844, waxay ahayd imaanshaha arooska. Laba jeer ayuu Yexesqeel caddeeyaa in quruuntii laga soo ururiyey labada ul ay ahaan doonto “dadkiisa, oo” isaguna “wuxuu ahaan doonaa Ilaahood.” Tan waxaa lagu dhammaystiray guurka. Oktoobar 22, 1844, afarta waxsii sheeg ee rumoobay ee Walaasha White ay tixraacayso, dhammaantood waxaa lagu aqoonsadaa markhaatiga labada ul ee Yexesqeel.

Eliyaah wuxuu matalaa rasuulka diyaariya jidka rasuulka axdiga. Masiixu wuxuu Yooxanaa Baabtiisaha u aqoonsaday rasuulkii diyaariyey jidka imaatinkiisii ugu horreeyey. Walaashii White waxay William Miller u aqoonsatay Eliyaah, Millerna wuxuu diyaariyey jidka Masiixu ugu yimaado sida “wadaadka sare,” “Wiilka Aadanaha,” “rasuulka axdiga,” iyo “arooka.”

Saddex sano iyo badh ka dib, Eliyaah wuxuu ka yimid Sarefta, halkaas oo uu la joogay carmalkii iyo wiilkeedii, wuxuuna Axab ku amray inuu reer binu Israa’iil oo dhan ugu yeedho Karmel. Yexesqeel wuxuu leeyahay quruumaha aan Yuhuudda ahayn way ogaan doonaan in Ilaah yahay Ilaah, markii uu meeshiisa quduuska ah dhigi doono dhexda quruunta laga soo wada ururiyey labada ul. Buurta Karmel dusheeda Eliyaah wuxuu reer binu Israa’iil ku yidhi inay doortaan in Ilaah yahay Ilaah iyo in Bacal yahay Ilaah, laakiin su’aasha wuxuu dhigay iyada oo ku jirta macnaha aan ahayn oo keliya cidda Ilaaha runta ahi yahay, balse sidoo kale ku jirta macnaha cidda nebiga runta ahi yahay.

Markaasaa Eliyaah u yimid dadkii oo dhan, oo yidhi, Ilaa goormaad u dhex labalabaynaysaan laba ra’yi? Haddii Rabbigu yahay Ilaah, isaga raaca; haddiise Bacal yahay, markaas isaga raaca. Dadkiina erayna uguma ay jawaabin. Markaasaa Eliyaah dadkii ku yidhi, Aniga, aniga oo keliya ayaa ka hadhay nebi Rabbiga ah; laakiinse nebiyadii Bacal waa afar boqol iyo konton nin. 1 Boqorradii 18:21, 22.

Reer binu Israa’iil oo dhan, oo Axaab ku jiro, waxay ogaadeen in Ilaaha Eliyaah yahay Ilaah, markii dab samada ka soo degay oo gubay qurbaankii Eliyaah. Soo degiddii dabka Buur Karmel waxay calaamad u tahay markii Ilaah meeshiisii quduuska ahayd dhex dhigay qarankii ka samaysnaa laba ul. Mucjisadii dabka ee Buur Karmel waxay muujisay in Ilaah yahay Ilaah, Baalcuna yahay ilaah been ah.

Mucjisadii Sarepta ka dhacday, markii Eliyaah saddex jeer isu dul dhigay wiilka dhintay ee carmalka, waxay iyada u caddaysay in Eliyaah ahaa nin Ilaah leeyahay, mucjisadii Karmel ka dhacdayna isla waxaas bay samaysay. Dabkii Karmel ma aha oo keliya inuu caddeeyey in Ilaah yahay Ilaah, balse wuxuu muujiyey in Eliyaah yahay nebiga runta ah ee Ilaah, taasoo ka soo

horjeedda nebiyadii Bacal iyo nebiyadii geedaha Asheera. Taariikhda 1840 ilaa 1844, Miller iyo Milleriyyintii waxaa lagu muujiyey inay ahaayeen nebiyadii runta ahaa, taasoo ka soo horjeedda nebiyadii beenta ahaa ee Protestantism-ka riddada ah, kuwaas oo isla taariikhdaas ku muujiyey inay ahaayeen gabdhihii Yesebeel.

Eliyaah oo Karmel jooga wuxuu matalaa hawsha lagu aqoonsanayo geeska runta ah ee Protestantiga, waayo boqortooyada lixaad ee waxsii sheegidda Kitaabka Quduuska ah, bahalka dhulka ee Muujintii saddex iyo tobnaad, wuxuu leeyahay gees Protestantinimo iyo gees Jamhuurinimo, oo wuxuu markaas uun bilaabay xukunkiisii sannadkii 1798. Sannadkii 1798, dhammaadkii saddex sano iyo badhkii xukunkii Yesebeel, Eliyaah wuxuu ka yimid Sarepta si uu u sameeyo kala sooc cad oo muujinaya kaniisadde ahayd geeska Protestantinimada ee bahalka dhulka.

Carmalkii reer Sarefta waxay ka soo safreysay taariikhda Tiyatira iyadoo u socota guurka, halkaas oo laga qaadi lahaa carmalnimadeeda. Wiilkeedii la sara kiciyey wuxuu matalaa kuwii Yesebeel dishay intii lagu jiray saddexda sano iyo badhkii abaarta. Labadii ul ee ay u ururinaysay dabka waxay ahaayeen labada reer oo Israa'iilkii dhab ahaan jiray, kuwaas oo la isu ururin lahaa si ay u noqdaan hal qaran, qarankaasuna wuxuu ahaa Israa'iil ruuxi ah. Carmalku waxay labadii ul u adeegsan lahayd inay dab ku shiddo, taas oo ka dhacday Karmel iyo Oktoobar 22, 1844, markii malaa'igta axdigu ay wiilashii Laawi ku daahirisay "dabkii sifeeyaha."

Dabku waa astaan u ah daadinta Ruuxa Ilaah, taas oo ka dhacday Karmel iyo Oohintii Saqda Dhexe ee ku dhammaatay Oktoobar 22, 1844.

Oo markii maalintii Bentakostigu si buuxda u timid, kulligood waxay isku niyad ku wada joogeen hal meel. Oo filanqaad la'aan waxaa samada ka yimid sanqadh u eg dabayl xoog weyn oo dhacaysa, oo waxay buuxisay gurigii oo dhan oo ay fadhiyeen. Oo waxaa iyaga u muuqday carrabbo kala qaybsan oo dab u eg, oo mid kastaba korkiisa ayuu degay. Oo kulligood waxaa ka buuxsamay Ruuxa Quduuska ah, oo waxay bilaabeen inay ku hadlaan afaf kale, sida Ruuxu ugu siiyey hadal. Falimaha Rasuullada 2:1-4.

Daadinta Ruuxu waxay u taagan tahay ku dhawaaqidda farriin, oo carmalkuna waxay doonaysay inay dab shiddo si ay cunto ugu diyaarsato in la cuno, taas oo ah farriin.

Markaasaan u tegey malaa'igtii, oo waxaan ku idhi, I sii buugga yar. Kolkaasuu igu yidhi, Qaado oo cun; wuxuuna calooshaada ka dhigi doonaa qadhaadh, laakiinse afkaaga wuxuu ugu macaanaan doonaa sida malab. Oo waxaan gacantii malaa'igta ka qaatay buuggii yaraa, waanan cunay; afkaygana wuxuu ugu macaanaa sida malab; oo markiiba markaan cunay dabadeed, calooshaydu way qadhaadhatay. Muujintii 10:9, 10.

Farriintii uu Axaab isla markiiba u sheegay Yesebeel waxay ahayd in Ilaaha Eliiyaah uu yahay Ilaaha runta ah, waayo Axaab wuxuu hadda uun arkay Ilaaha Eliiyaah oo dab kaga jawaabay. Farriintii isla markiiba la furay Oktoobar 22, 1844, waxay ahayd farriintii malaa'igta saddexaad. Mid kasta oo labadaas xaaladood ah, farriinta uu Axaab gudbiyey ama farriinta malaa'igta saddexaad waxay ka cadhaysiisaa Yesebeel.

Laakiin warar ka imanaya bari iyo woqooyi ayaa isaga dhibi doona; sidaas daraaddeed wuxuu ku bixi doonaa cadho weyn inuu baabbi'iyoo oo uu gebi ahaanba dabar gooyo kuwo badan. Daanyeel 11:44.

“Wararka bari iyo woqooyi ka imanaya” ee Daanyeel waxay u taagan yihiin farriinta ka cadhaysiisa boqorka woqooyi, kaas oo ah Yesebeel, iyaduna waxay bilowdaa silcintii ugu dambaysay ee taariikhda dunida. Farriintaas waxaa matalayay farriintii Axaab u diray Yesebeel, iyo imaatinka farriintii malaa'igta saddexaad markii xukunku furmay sannadkii 1844.

Markaasaa Axaab wuxuu Yesebeel u sheegay kulli wixii Eliiyaah sameeyey, iyo weliba siduu nebiyadii oo dhan seef ugu laayay. Markaasaa Yesebeel Eliiyaah u dirtay rasuul, iyadoo leh, Ilaahyadu sidaas ha igu sameeyeen, oo weliba ka sii daran ha igu sameeyeen, haddaanan berrito xilligan oo kale naftaada ka dhigin sida nafta midkood. 1 Boqorradii 19:1, 2.

Eliyaah, calaamad ahaan, waxaa lagu metelaa muddadii cidlada ee u dhexeysay 538 ilaa 1798. Dabadeed 1798, Eliyaah wuxuu taariikhda kaga soo muuqdaa William Miller. Sannadkii 1844, Eliyaah wuxuu cirka ka soo dejinayaa dabka Qayladii Saqbadhka. Markaas 1863, Eliyaah iyo farriintiisii waa la diiday. Farriintiisu waxay ahayd farriintii Muuse ee “toddobada goor,” taas oo sidoo kale lagu metelo farriinta labada ul ee Yexesqeel. Isu-ururinta labada ul dhammaadka kala-firdhintoodii waxay ahayd farriintii carmalkii Sarefta, oo iyaduna waxay soo ururisay labada ul ka hor intii aanay diyaarin cunto.

Sida ay James iyo Ellen White sheegeen, Adventism-kii Millerite-ka ahaa wuxuu 1856 noqday Adventism-ka La'odikiya; markii ay dabadeed, 1863, diideen farriintii Eliiyaah ee ahayd “toddobada goor” ee Muuse, waxay meesha ka saareen awooddii macquulka ahayd ee lagu fahmi lahaa korodhka aqoonta ee “toddobada goor” oo Ilaah doonayay inuu soo saaro 1856 (iyada oo loo marayo siddeeddii maqaal ee aan la dhammaystirin ee Hiram Edson.) Waxay macquul ahaan ku khasbanaadeen inay bilaabaan duminta nidaamkii aasaaska ahaa ee runta oo malaa'igtu ku hoggaamisay William Miller inuu ururiyo. “Dhagaxii” ugu horreeyay ee Miller helay wuxuu ahaa dhagaxii aasaaska ahaa ee Adventism-ka La'odikiya uu ku turunturoon lahaa taariikhdiisa oo dhan. Diidmadaas dhagaxii ugu horreeyay ee runta waxay dhalisay indha-la'aantii La'odikiya, oo ah calaamad la daawayn karo, hase yeeshee si dhif ah loo raadiyo.

Nadiifinta macbudka ee bilaabatay Oktoobar 22, 1844, waxay ku jirtay nadiifinta “martida” oo lagu tuntay iyada iyo meesha quduuska ahba sida ku qoran Daanyeel 8:13. Martidaas waxaa lagu matalayey “labadii qori” ee ay carmalkii Sarefat dabka u soo ururisay. Labada qori waxay ahaayeen labada reer ee Israa'iilkii qadiimiga ahaa ee muuqda. Efrayimkii muuqda iyo Yahuudah, waxaa loo ururin lahaa inay noqdaan hal qaran oo ruuxi ah, oo lagu nadiifiyo malaa'igta axdiga marka xukunku furmayo. Labadaas qaran waxay ahaayeen “martida” la tuntay.

Ballanqaadkii Yexesqeel wuxuu ahaa in Ilaah “ka soo qaadi doono reer binu Israa'iil quruumaha dhexdooda, meeshay tageen,” oo uu “isu ururin doono” “oo keeni doono dalkoodii.” Dalkii Israa'iil ee dhabta ahaa wuxuu ahaa dalka ammaanta leh, ama dalkii ballanqaadka, ama Yahuudah. Dalka ruuxiga ah ee ammaanta leh sannadkii 1798, wuxuu ahaa dalkii bahalka dhulka ka soo baxa ee laba gees leh ee Muujintii cutubka saddex iyo tobnaad.

“Maalintii aan gacantayda kor ugu qaaday iyaga, inaan ka soo bixiyo dalkii Masar oo aan geeyo dal aan iyaga u doortay, oo caano iyo malab la durduraya, kaas oo ah ammaanta dalalka oo dhan.... Haddana sidoo kale waxaan gacantayda kor ugu qaaday iyaga cidlada dhexdeeda, inaan iyaga gelin dalka aan siiyey, oo caano iyo malab la durduraya, kaas oo ah ammaanta dalalka oo dhan.” Yexesqeel 20:6, 15.

Labadii guri ee dhabta ahaa ee reer binu Israa’iil waxay ku noolaayeen dalkii ahaa “ammaanta dalalka oo dhan,” dalkii “qulqulayay” “caano iyo malab.” Markii labadii guri ee dhabta ahaa ee reer binu Israa’iil loo wada ururiyey sidii Israa’iil ruuxi ah, waxaa loo ballanqaaday in lagu dejin doono dalkooda. “Dalka ammaanta leh” ee ruuxiga ahi waa meesha ay ku yaallaan dhaqdhaqaaqii Millerites ee bilowga iyo dhaqdhaqaaqa boqol iyo afartan iyo afarta kun ee dhammaadka, inta lagu jiro xukunka bahalka dhulka. Dhaqdhaqaaqa mataala boqol iyo afartan iyo afarta kun waxa keliya oo laga kicin karay dalka bahalka dhulka. Dhaqdhaqaaq kasta oo ku andacoonaya inuu yahay dhaqdhaqaaqa malaa’igta saddexaad oo ka yimaadda dal kale waa been-abuur, waayo Alfa iyo Oomeega had iyo jeer waxay dhammaadka ku muujiyaan bilowga.

“Naxariista iyo barakooyinka Ilaah ee aan lala tartami karin ayaa si aad ah loogu dul shubay qarankeenna; wuxuu ahaa dal xorriyadeed, iyo ammaanta dunida oo dhan. Laakiin halkii Ilaah loogu celin lahaa mahadnaq, halkii Ilaah iyo sharcigiisa lagu maamuusi lahaa, Masiixiyiinta Maraykanka ee magaca uun sheegta waxay khamiir la noqdeen kibir, damac, iyo isku-filnaansho....”

“Waxaa la gaadhay wakhtigii xukunku uu jidadka ku dhacay, oo caddaaladuna geli kari weyday, oo kii sharkii ka tagaana uu naftiisa uga dhigayo ugaadh. Laakiin gacanta Rabbiga ma gaabna inay badbaadin kari weydo, dhegtiisuna ma cusla inay maqli kari weydo. Dadka Maraykanka waxay ahaayeen dad la eexay; hase yeeshee marka ay xaddidaan xorriyadda diinta, ka tanaasulaan Protestantism-ka, oo ay taageero siiyaan baabannimada, qiyaasta dembigoodu way buuxsami doontaa, oo ‘riddo qaran’ ayaa lagu qori doonaa buugaagta samada. Natijada riddadani waxay noqon doontaa burbur qaran.” Review and Herald, May 2, 1893.

Daanyeel cutubka siddeedaad, aayadaha saddex iyo toban iyo afar iyo toban, waxay tilmaamayaan ku tumashada quduuska iyo ciidankaba. Ciidanku wuxuu ahaa labada reer ee Israa’iil dhab ah. Yerusaaalem waxaa lagu tuntay intii lagu jiray kun laba boqol iyo lixdankii sannadood ee Waayihii Mugdiga.

Waxaa lay siiyey cawsduur u eg ul; malaa’igtiina way istaagtay iyadoo leh, Kac, oo qiyaas macbudka Ilaah, iyo meesha allabariga, iyo kuwa ku dhex caabuda. Laakiin barxadda ka baxsan macbudka dibadda uga tag, hana qiyaasin; waayo, waxaa la siiyey quruumaha aan Yuhuudda ahayn, oo magaalada quduuska ahna cagaha ayay ku tuman doonaan laba iyo afartan bilood. Muujintii 11:1, 2.

Yooxanaa cutubka kow iyo tobnaad ee Muujintii waxaa lagu amray inuu cabbiro ma aha oo keliya macbudka, laakiin sidoo kale “kuwa ku caabuda dhexdiisa.” Yooxanaa si nebiyad ah ayaa loo dejiyey Oktoobar 22, 1844, markii lagu amray inuu cabbiro macbudka iyo kuwa ku caabuda dhexdiisa.

Oo aniguna kitaabtii yarayd gacantii malaa'igta ayaan ka qaaday oo wada cunay; afkaygana waxay ugu macaanayd sida malab; oo isla markii aan cunayna, calooshaydu way qadhaadhatay. Muujintii 10:10.

Aayadda tobnaad ee cutubka tobnaad ee Muujintii, Yooxanaa wuxuu matalay niyad-jabkii qadhaadhaa ee Oktoobar 22, 1844, waxaana isla markiiba lagu amray inuu qiyaaso macbudka iyo ciidankaba. Mawduuca su'aasha ku jirta Daanyeel 8:13 waa ku tumashada labadaba macbudka iyo ciidanka. Yooxanaa wuxuu inoo sheegayaa in "Quruumaha" loo oggolaaday inay "ku tuman cagahooda" "magaalada quduuska ah" muddo "afar iyo afartan bilood iyo laba bilood." Afartan iyo labada bilood waxay ahaayeen saddexdii sano iyo badhkii Eliyaas. Waxay ahayd Qarniyadii Mugdiga laga soo bilaabo 538 ilaa 1798. Isagoo si nebinnimo ah u taagan Oktoobar 22, 1844, Yooxanaa waxaa lagu amray inuu ka tago barxadda oo "uusan qiyaasin, waayo, waxaa la siiyey Quruumaha, oo magaalada quduuska ahna way ku tuman doonaan cagahooda afartan iyo laba bilood."

Markii Yooxanaa loo sheegay inuu qiyaaso "macbudka, iyo meesha allabariga, iyo kuwa ku dhex caabuda;" ereyada Daanyeel siddeedaad iyo aayadda saddex iyo tobnaad, waxaa loo sheegay inuu qiyaaso meesha quduuska ah iyo ciidanka. Haddii Yooxanaa loo sheegay inuusan tirin kun iyo laba boqol iyo lixdan sannadood, markaas wuxuu ahaa inuu qiyaaso laga bilaabo 1798 ilaa meeshii uu taagnaa sannadkii 1844. 1798 ilaa 1844, marka la qiyaaso, waxay ka dhigan tahay afartan iyo lix sannadood. Bilowga afartan iyo lixda sannadood wuxuu ahaa 1798, markii Muuse "toddobada wakhti" ee ka geesta ahaa guriga woqooyi ee Israa'iil la dhammeeyey. Dhamaadka afartan iyo lixda sannadoodna wuxuu ahaa 1844, markii Muuse "toddobada wakhti" ee ka geesta ahaa guriga koonfureed ee Israa'iil la dhammeeyey. Qiyaastii Yooxanaa waxay u dhigantaa afartan iyo lix sannadood. Tirada afartan iyo lix waxay astaan u tahay macbudka. Ciise wuxuu yidhi, Macbudkan dumiya, oo saddex maalmood gudahood ayaan mar kale ku taagi doonaa; laakiin Yuhuuddii muranka badnayd waxay ku doodeen in macbudka lagu dhisay afartan iyo lix sannadood.

Ciise ayaa u jawaabay oo ku yidhi, Dumiyá macbudkan, oo saddex maalmood gudahood ayaan mar kale kicin doonaa. Markaasay Yuhuuddu yidhaahdeen, Lix iyo afartan sannadood ayaa macbudkan la dhisayay, adiguse ma saddex maalmood gudahood baad ku taagi doontaa? Laakiin isagu wuxuu ka hadlayay macbudka jidhkiisa. Yooxanaa 2:19–21.

Ciise wuxuu qaatay jidhkii Aadan ka dib markii Aadan dhacay, isaga oo leh dhammaan daciifnimooyinkii iyo xumaanshihii la iska dhaxlay, si uu u bixiyo tusaale ah in aynu ka adkaan karno sida Isagu uga adkaaday. Marka loo eego laba markhaati, in la baro in jidhka Masiixu aanu ku jirin daciifnimooyinkii iyo xumaanshihii la iska dhaxlay ee afar kun oo sannadood oo dembi ahi keeneen, waa in la fidiyo khamriga Baabuloon; waayo in la baro in Masiixu aanu aqbalin daciifnimooyinkaas la iska dhaxlay waa caqiido aasaasi ah oo Kaatooligga ah.

Oo ruux kasta oo aan qiranin in Ciise Masiix jidh ku yimid, kama aha Ilaah; oo kanuna waa ruuxii kan Masiixa ka geesta ah oo aad maqasheen inuu iman doono; oo imminkaba dunida ayuu hore ugu jiraa. 1 Yooxanaa 4:3.

Waayo, khiyaanooleyaal badan ayaa dunida soo galay, kuwaas oo aan qiran in Ciise Masiix jidh ahaan ku yimid. Kanu waa khiyaanoole iyo Masiix-diid. 2 Yooxanaa 1:7.

Macbudka jidhka Masiixu waxay ahayd macbudka jidhka qof kasta oo binu-aadan ah.

“Masiixu kuma uu ku sugneyn meel u roon sidii tan Aadan ku sugnaa marka la jirrabayay ee Ceeden dhexdeeda, si uu ugu adkaysto jirraabaadaha Shaydaanka, isagoo ku jiray cidlada baabba’day. Wiilka Ilaah is-hoosaysiiyey oo qaatay dabeecadda aadanaha kaddib markii jinsigu afar kun oo sannadood ka leexday Ceeden iyo xaaladdoodii asalka ahayd ee daahirsanaanta iyo qummanaanta. Dembigu wuxuu qarniyo badan ku waday inuu raadadkiisa cabsida leh ku reebo jinsiga; waxaana qoyska aadanaha oo dhan ka jiray liidasho xagga jidhka, maskaxda, iyo akhlaaqda ah.

“Markii Aadan lagula kacay jirraabaaha Ceeden dhexdeeda, waxa uu ahaa mid aan lahayn wax wasakh ah oo dembi ah. Waxa uu Ilaah hortiisa ku taagnaa xoogga kaamilnimadiisa. Dhammaan xubnaha iyo awoodaha jiritaankiisu si siman bay u kobceen, oo isu dheellitiran bayna u wada ahaayeen.

“Masiix, markii uu joogay cidladii jirraabaadda, wuxuu istaagay meeshii Aadan taagnaa si uu u qaado imtixaankii uu Aadan ku guuldarraystay inuu u adkaysto. Halkaas ayuu Masiixu kaga adkaaday isagoo matalaya dembilaha, afar kun oo sano ka dib markii Aadan dhabarka u jeediyey iftiinkii gurigiisa. Markii laga soocay joogitaanka Ilaah, qoyska aadanuhu wuxuu sii fogaanayey, jiil kasta oo isdaba jooga, daahirmadii asalka ahayd, xigmaddii, iyo aqoontii uu Aadan ku haystay Ceeden. Masiixu wuxuu xambaartay dembiyada iyo tabardarrada jinsiga aadanaha sida ay ahaayeen markii uu dunida yimid si uu dadka u caawiyo. Isagoo u taagan jinsiga aadanaha, iyadoo daciifnimada ninka dhacay ay dul saarnayd, wuxuu ahaa inuu ka hortago jirraabaadaha Shaydaanka ee dhinac kasta oo uu dadka ku weerari lahaa.” Selected Messages, book 1, 267, 268.

Yooxanaa cutubka labaad Masiixu wuxuu ka hadlayay jidhkiisa isagoo ah macbud, macbudka jidhkiisuna wuxuu ahaa kii banii-aadam leh daciifnimooyinkii xumaaday ee afar kun oo sannadood oo tabar-darro isu-biirsatay. Macbudka aadanaha ee Masiixu tilmaamay wuxuu ka kooban yahay lix iyo afartan koromosoom. Markii Muuse fuulay Siinay si uu u helo sharciga iyo tilmaamaha dhismaha macbudka, wuxuu buurta joogay lix iyo afartan maalmood. Yexesqeel wuxuu ka hadlayaa Masiixa oo macbudkiisa dhigaya “dhexda” labada ul. Muddada ka bilaabmaysa dhammaadka toddobadii waqti ee boqortooyada woqooyi iyo boqortooyada koonfureed ee Yooxanaa lagu amray inuu cabbiro waxay ahayd lix iyo afartan sannadood, waxayna u taagnayd “dhexda” ama muddada u dhexeysa 1798 iyo 1844. Intii lagu jiray lix iyo afartan sannadoodkaas, Ciise wuxuu dhisay macbudka ruuxiga ah ee uu si kedis ah u nadiifin lahaa markuu u yimaado sida rasuulka axdiga. Isagoo ah rasuulka axdiga, wuxuu sharcigiisa ku qori lahaa qalbiyada dadkiisa. Sharcigaas waxaa matala laba loox. Looxa kowaad wuxuu leeyahay afar amar, looxa labaadna wuxuu leeyahay lix. Wadajir ahaan waxay matalaan tirada lix iyo afartan.

Ururinta Israa’iilkii ruuxiga ahaa laga soo bilaabo 1798 ilaa 1844 waxay matalaysaa ururinta Israa’iilka ruuxiga ah, laakiin sidoo kale waxay matalaysaa dhisidda macbud.

Idinkoo u imanaysa, isagoo ah dhagax nool, in kastoo dadku diideen, hase yeeshee Ilaah doortay oo qaali ah, idinkuna sidoo kale, sida dhagxan nool, waxaa la idiin dhisayaa guri ruuxi ah, oo ah wadaadnimo quduus ah, si aad u bixisaan allabaryo ruuxi ah oo Ilaah ka aqbalayo xagga Ciise Masiix.

Sidaas daraaddeedna waxaa Qorniinka ku qoran, Bal eega, waxaan Siyoon dhigayaa dhagax geeska ugu weyn, la doortay, qaali ah; oo kii isaga rumaystaa ceeboobi maayo.

Sidaas daraaddeed, kuwiinna rumaysanaya isagu waa qaali; laakiinse kuwa aan addeecin, dhagixii kuwii wax dhisayay diideen, isla kii baa laga dhigay madaxa geeska, oo ah dhagax lagu turunturoodo iyo dhagax weyn oo lagu kufsado; kuwaas oo ereyga ku turunturooda iyagoo aan addeecin; taas oo iyagana loo qoondeeyey.

Laakiin idinku waxaad tihiin farcan la doortay, wadaaddonimo boqornimo leh, quruun quduus ah, dad isaga u gaar ah; si aad u sheegtaan ammaanta kan idiinka yeedhay gudcurka oo idiin geliyey iftiinkiisa yaabka leh; kuwii waagii hore aan dad ahayn, laakiin haatan ah dadkii Ilaah; kuwii aan naxariis helin, laakiin haatan naxariis helay. 1 Butros 2:4–10.

Macbudkii la dhisay intii u dhexaysay 1798 ilaa 1844 waxa ku jirta koox loo “qoondeeyey” caasinimo. Caasinimadoodu waxa ay ku muuqatay diidmadooda “toddobada goor,” “dhagaxa geeska,” “dhagaxii ay kuwii wax dhisayay diideen,” kaas oo ah “dhagaxa gefka” iyo “dhagaxa turunturrada.”

Kooxdii “Ilaah doortay,” waxay garteen “dhagaxa” ay “dadku diideen” inuu yahay “dhagaxa nool,” iyo inuu yahay “dhagaxii” “Ilaah doortay, oo” ahaa “qaali.” “Kuwa Ilaah doortay,” “jiilka la doortay” waxay “waayihii hore” ahaayeen “aan qoom ahayn, laakiinse” markaas ka dib ay noqonayeen “qoomka Ilaah.” Markii Ilaah isu geeyey labada ul, wuxuu ka soo bixiyey “quruumaha.” Waxay ahayd inay noqdaan dadkiisa markii uu labada qaran ka dhigay mid qudha intii lagu jiray lix iyo afartan sannadood ee ka bilaabmay 1798 ilaa 1844.

Aasaas keliya ayaa jirta, aasaaskaasina waa Ciise Masiix; laakiin “dhagixii lagu kufay” ee ahaa aasaaska taariikhda oo kuwa aan addeecin diideen, wuxuu ahaa toddobadii jeer ee Muuse. Markii “toddobadii jeer” la diiday sannadkii 1863, waxay ahayd diidmo loo diiday Ciise Masiix.

Sheekada mala-awaalka ah ee ka soo dhex baxda in nadiifinta quduuska oo bilaabatay Oktoobar 22, 1844 ay ahayd oofinta wax sii sheegidda laba kun iyo saddex boqol oo sannadood oo keliya, waxay tilmaamaysaa quduus madhan, quduus aan lahayn ciidankiisii, boqortooyo aan lahayn muwaadiniin. Ma jiro ujeeddo quduuska loo dejiyey oo waxyigu bixiyey oo ka mudnaan sarreeya tan Ilaah qudhiisu sheegay in ay tahay ujeeddada quduuska.

Oo ha ii sameeyaan meel quduus ah, si aan iyaga dhexdeeda ugu dego. Baxniintii 25:8.

Qorniinka, meesha quduuska ah ee Ilaah mar walba waxay la xidhiidhaa dadkiisa, kuwaas oo ah ciidanka. Labadii ul ee Yexesqeel, oo lagu aqoonsaday inay yihiin laba quruumood, waxay ahayd inay noqdaan hal quruun, oo meesha quduuska ah ee Ilaahna ay ku jiri lahayd dhexdooda. In si khaldan loo matalo su’aasha aayadda saddex iyo tobnaad ee Daanyeel siddeed, si loo qariyo waxa dhab ahaan su’aashu weydiinayso, isla mar ahaantaana sidoo kale waa diididda “quduuska gaarka

ah” ee ku xusan aayadda saddex iyo tobnaad, kaas oo la weydiiyey inuu ka jawaabo su’aasha.

Markaasaan maqlay mid quduusiinta ka mid ah oo hadlaya, oo quduus kale ayaa ku yidhi quduuskaas hadlaya, Ilaa goormay ahaan doontaa riyadii ku saabsanayd allabariga joogtada ah, iyo xadgudubka baabba’a keenaya, si meeshii quduuska ahayd iyo ciidankaba loogu dhiibo in cagaha lagu tunto? Oo isna wuxuu igu yidhi, Ilaa laba kun iyo saddex boqol oo maalmood; dabadeed meeshii quduuska ahayd waa la nadiifin doonaa. Daanyeel 8:13, 14.

Noolka samada ah ee la weydiiyey su’aasha waxaa loogu yeedhay “quduuskaas gaar ah,” hadalkaasna waxaa laga turjumay erayga Cibraaniga ah ee “Palmoni”, kaas oo macnihiisu yahay kan yaabka leh ee tiriya, kan tiriya waxyaalaha qarsoon. Tuducan, oo ah tiirka dhexe iyo aasaaska Adventism-ka, Masiixu wuxuu isu metelaa sidii kan yaabka leh ee tiriya. Wuxuu sidaas yeelaa isla meesha uu ku muujiyo xidhiidhka ka dhexeeya wax sii sheegidda ugu dheer ee waqtiga ee Kitaabka Quduuska ah iyo sidoo kale wax sii sheegidda waqtiga ee laba kun iyo saddex boqol oo maalmood. Wax sii sheegidda ugu dheer ee waqtigu waa dhaartii Muuse, taas oo ah toddobada jeer ee Laawiyiintii lix iyo labaat. Waa wax sii sheegidda tilmaamaysa kala firdhinta iyo addoonsiga labada reer binu Israa’iil, kuwaas oo lagu aqoonsaday “ciidanka” lagu tuman doono ee aayadda saddex iyo tobnaad, halka aayadda afar iyo tobnaad ay tilmaamayso wax sii sheegidda ku saabsan tumashada meesha quduuska ah. Labada wax sii sheegidda waxay rumoobeen Oktoobar 22, 1844, ka dib markii carmalkii Sarefta ay dabkii rasuulka axdiga ugu ururisay labada qori.

Markii Adventism-ku diiday runtii ugu horraysay ee wakhtiga waxsii sheegidda taas oo malaa’igtu ku hoggaamiyeen William Miller inuu fahmo, iyagu indhahooda ayay iska rideen. Sannadkii 1856, iyada oo la adeegsanayo siddeeddii maqaal ee Hiram Edson, Palmoni wuxuu isku dayay inuu kordhiyo iftiinka toddobada wakhti, laakiin waxtar ma yeelan. Waxay diideen farriintii loo diray Laodikiya, waxayna aqbaleen shantii muuqaalladood ee xunxun ee Laodikiya, sidaas ayayna isku aqoonsadeen inay yihiin shantii bikradood ee nacasyada ahaa.

Shan iyo lixdanka sannadood ee Ishacyaah toddoba, oo bilowgeeda lagu aqoonsaday 742BC, 723BC, iyo 677BC, ayaa lagu soo celiyey taariikhda dhammaadka ee 1798, 1844, iyo 1863. Taariikhdaas dhammaadka ah waxaa matala isu-ururinta labada ulo ee Yexesqeel cutubka toddoba iyo soddonaad, carmalkii Sarefta (sida loogu yeedho Giriigga Axdiga Cusub),na waa taariikhda Ilaah ku aasaasayo xidhiidh axdi ah reer binu Israa’iil ruuxiga ah gudaha Yahuudah ruuxiga ah (dhulka ammaanta leh) inta lagu jiro taariikhda boqortooyada lixaad ee waxsii sheegidda Kitaabka Quduuska ah. Taariikhdaas oo ah dhammaadka waxsii sheegidda shan iyo lixdanka sannadood, waxay kaloo matalaysaa bilowga bahalka dhulka ee Muujintii saddex iyo tobnaad. Bilowgii boqortooyada lixaad ee waxsii sheegidda Kitaabka Quduuska ah, isu-ku-biirinta labada ulo waxay tusaale u tahay dhammaadka boqortooyada lixaad ee waxsii sheegidda Kitaabka Quduuska ah. Taariikhdaas waxaa ku jira taariikh isbarbar socota oo geeska Protestantism-ka iyo geeska Republicanism-ka.

Si nebinnimo ah, awood, ama gees, ama qaran, ama boqortooyo, ama boqor, ama madax waa astaamo is-weydaarsan kara, iyadoo ku xiran duruufaha lagu adeegsaday. Dhammaan astaamahani waxay kaloo tixraacayaan labada ul ee Yexesqeel ku aqoonsaday inay yihiin laba qaran. Bilowgii

taariikhda nebinnimada ee bahalka dhulka, geeskii Protestant-ka waxaa lagu soo ururiyey hal qaran, ama hal gees. Dhammaadka isla taariikhdaas, geeska Jamhuuriga ayaa la midoobi doona geeska Protestantnimada riddowday si ay u sameeyaan hal qaran. Qarankaasu wuxuu noqon doonaa ekaan bahalkii badda ee Muujintii cutubka saddex iyo tobnaad. Sida caqliga ku jirta, haddii aynu diidno inaan aragno maragga habaarka toddobada wakhti (kaas oo lagu fuliyey labadii reer ee Israa'iilkii tooska ahaa), hubaal ma awoodi doonno inaan aragno sida ay labadaas reer ee tooska ahaa ee Israa'iilkii qadiimiga ahi ugu noqdeen qaranka Israa'iilka ruuxiga ah sannadkii 1844. Haddii aynaan arki karin taariikhdaas, markaas si buuxda ayaanu "u garan la'nahay" sida taariikhdaas bilowgii Maraykanku u aqoonsanayso taariikhda dhammaadka, marka geeska Jamhuurigu ku celiyo habkii isu-ururinta iyo isu-keenidda ee bilowgii lagu muujiyey geeskii Protestant-ka.

Waxaannu sii wadi doonnaa ka fiirsashada xaqiiqooyinkan maqaalka xiga.